Informatie-oorlog

Korte toelichting

Behalve een militaire aanval van het Russische leger op Oekraïne wordt er van alle kanten ook een informatie-oorlog gevoerd. Zo is aan beide kanten sprake van desinformatie. Met ‘fake news’ proberen beide kanten op televisie, in de krant en op sociale media de bevolking te beïnvloeden. In deze werkvorm beantwoorden de leerlingen vragen over deze pogingen tot desinformatie, wat ertegen gedaan wordt en hoe zij zelf informatie uit desinformatie kunnen halen.

Leerdoelen

- Leerlingen leren wat er met desinformatie bedoeld wordt en kunnen enkele voorbeelden van desinformatie noemen.
- Leerlingen leren enkele begrippen die met desinformatie te maken hebben.
- Leerlingen begrijpen hoe en waarom het verspreiden van desinformatie ingezet wordt als instrument in een oorlog.
- Leerlingen vergroten hun vaardigheden om filmpjes op social media te analyseren op betrouwbaarheid.

Benodigdheden

- Geprinte werkbladen ‘Informatie-oorlog’ (1 per groepje van twee leerlingen)
- Geprinte werkbladen ‘Analyseren beelden Informatie-oorlog' (1 per groepje van twee leerlingen)
- Blad Verboden woordenlijst (1 exemplaar voor jezelf en eventueel daarnaast 1 per groepje van twee leerlingen als naslagwerk)
- Blad Verboden woorden (1 exemplaar om te laten zien aan de ‘uitlegger’)
- Filmpje van de NOS: Zo checkt Benjamin oorlogsvideo's uit Oekraïne
- Artikel NRC: Zo wapen je jezelf tegen desinformatie over de oorlog in Oekraïne, NRC Handelsblad. Menno van den Bos, 01-03-2022. Zo wapen je jezelf tegen desinformatie over de oorlog in Oekraïne - NRC
- Per tweetal een filmpje van de oorlog van hun eigen sociale media. Als dit te lastig is, kun je er ook voor kiezen om zelf een beeld te kiezen en te analyseren met de klas.

Duur

50 minuten
(+ optioneel 20 minuten voor het spel Verboden woorden).

Bronnen

- Zo checkt Benjamin oorlogsvideo's uit Oekraïne, Nieuwsuur, 27-2-2022 https://nos.nl/l/2418975

- Zo wapen je jezelf tegen desinformatie over de oorlog in Oekraïne, NRC Handelsblad. Menno van den Bos, 01-03-2022
  https://www.nrc.nl/nieuws/2022/03/01/zo-wapen-je-jezelf-tegen-desinformatie-over-de-oorlog-in-oekraine-a4095491
- https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/02/28/oekraiense-grenswachters-op-slangeneiland-leven-nog-ze-zijn-gev/

Stappenplan

1. Leg uit wat de reden is voor deze les. 'Vandaag gaan we het hebben over nepnieuws. Je komt het vanwege de oorlog tussen Rusland en Oekraïne waarschijnlijk veel tegen op sociale media. Een bekende uitspraak is: 'Het eerste slachtoffer van een oorlog is de waarheid'.[1] Vraag aan de klas: 'Wat betekent deze uitspraak?'
   Antwoord: Vanaf het moment dat een oorlog begint, zullen strijdende partijen liegen om de oorlog te winnen.
   Ga verder met je inleiding: 'Zo bleken de Oekraïners op Slangeneiland zich niet doodgevochten te hebben, zoals de Oekraïense president vertelde, maar gevangen te zijn genomen. En wordt op de Russische televisie niet gesproken van een inval, maar van een bevrijding. Vandaag gaan we kijken wat nepnieuws is en hoe je het kunt ontmaskeren. Het doel van deze les is niet dat jullie alles wat je op sociale media over deze oorlog tegenkomt als onwaar gaan zien, maar dat jullie kritisch leren kijken naar de informatie die je daar ziet. Voor een democratie is het namelijk heel belangrijk dat we betrouwbaar nieuws hebben.'
2. Verdeel de klas in groepjes van twee en deel per tweetal een werkblad 'Informatie-oorlog' uit.
3. Laat het filmpje van de NOS zien (5 minuten en 54 seconden) en laat de leerlingen de eerste vier vragen invullen op het werkblad 'Informatie-oorlog'.
4. Laat de leerlingen het artikel van de NRC lezen en de overige vragen op het werkblad 'Informatie-oorlog' invullen.
5. Bespreek de antwoorden met de klas.
6. Vraag de leerlingen om per tweetal een filmpje over de oorlog op hun sociale media te zoeken om te analyseren. Zorg dat leerlingen geen gruwelijke beelden gebruiken. Laat ze bij voorkeur een filmpje kiezen dat ze al eerder zijn tegengekomen. Gebruik hiervoor het werkblad 'Analyseren beelden Informatie-oorlog'. Ze krijgen hiervoor 15 minuten.
   Tip: Leg leerlingen uit dat AI-chatbots niet altijd betrouwbare informatie geven bij het controleren van beelden. Een chatbot kan bijvoorbeeld naar een verkeerde bron verwijzen, bronnen verzinnen of een aannemelijke verklaring geven zonder bewijs. AI is dus niet automatisch goed in factchecken.
   Tip: Mocht dit het onwenselijk zijn om leerlingen op hun telefoon deze opdracht te laten uitvoeren, dan kun je er ook voor kiezen om zelf een beeld te kiezen en te analyseren met de klas.
7. Laat enkele van de filmpjes op het bord zien en bespreek de antwoorden klassikaal.
   Laat leerlingen uitleggen welke stappen ze hebben gezet en wat ze hebben ontdekt. Zijn ze anders naar het filmpje gaan kijken? Welke informatie konden ze controleren en welke vragen bleven onbeantwoord? Bespreek ook waarom het belangrijk is om voorzichtig te zijn met het delen van onbevestigde informatie. Een filmpje kan echt zijn, maar toch een verkeerd beeld geven wanneer belangrijke context ontbreekt.

Optioneel: verboden woorden

8. Op het blad 'Verboden woordenlijst' staan begrippen die met desinformatie te maken hebben. Voor het spel dat de leerlingen hierna gaan spelen is het belangrijk dat de leerlingen deze woorden begrijpen. Om

[1] Dit citaat wordt toegeschreven aan de Amerikaanse senator Hiram Johnson in 1917.

de begrippen te leren, verdeel de klas weer in groepjes van twee leerlingen. Noem een woord en vraag de leerlingen per tweetal op te schrijven wat zij denken dat het woord betekent. Bespreek vervolgens de betekenis van de begrippen één voor één.
Tip: Als de leerlingen de woorden ook na deze oefening lastig vinden, kun je hierna het blad 'Verboden woordenlijst' uitdelen.

9. Verdeel de klas in maximaal zes groepen van vier à vijf leerlingen en leg uit dat jullie het spel 'Verboden woorden' gaan spelen. Roep het eerste groepje naar voren. Eén leerling blijft in het lokaal (dit is de 'uitlegger'). De andere leerlingen van het groepje gaan even naar de gang (dit zijn de 'raders'). Vertel de uitlegger welk woord die moet omschrijven en laat de drie verboden woorden zien. De uitlegger mag deze woorden niet gebruiken tijdens het omschrijven. Schrijf het te raden woord en de verboden woorden op het bord, zodat de rest van de klas kan controleren of de uitlegger zich aan de regels houdt. Zorg dat alles van het bord is verwijderd voordat de raders terugkomen. Per opdracht krijgt de groep één minuut.
10. Roep de raders weer binnen en laat de uitlegger het woord omschrijven. De rest van de klas controleert of de uitlegger geen verboden woorden gebruikt. Het groepje krijgt één punt als de raders het juiste woord binnen één minuut raden, zonder dat de uitlegger een verboden woord gebruikt. Gebruikt de uitlegger toch een verboden woord of is de tijd om? Dan krijgt het groepje geen punt en is het volgende groepje aan de beurt.
11. Herhaal dit bij de volgende groepjes.